

Folkskollärarna och Sveriges Allmänna Folkskolläraryörening – en resumé

Författare:

Solveig Paulsson

Folkskollärarnas arbete och engagemang är ett långt epos om ospard möda för skolans bästa. Här ges en kort resumé.

Fem framsynta lärare bildade Vekerums Lärarförbund en skön augustikväll 1838. En av dem, Sven Rosenberg, lyckades tack vare att han ägde en liten åkerlapp bli riksdagsman för Bondeståndet.

Nordiska Skolmöten arrangerades första gången 1863 i Danmark. Dessa möten arrangerades av Folkskolans ledning dvs. biskopar och skolinspektörer och behandlade framförallt pedagogiska frågor, men var också en viktig träffpunkt för lärarna i Folkskolan. Genom att de fick en möjlighet att träffas diskuterades föreningsfrågorna livligt.

1880 var Skolmötet förlagt till Stockholm och ledande män kallade till möte för bildande av Sveriges Allmänna Folkskolläraryörening.

"Skall Sveriges folkskollärarkår kunna, med hopp om deras åsikter bliva beaktade uttala sin mening och skall de kunna förmå arbeta för skolans lyckliga framtid så bör de sluta sig samman för att med förenade krafter sträva mot målet."

Så lød uppropet inför bildandet av Sveriges Allmänna Folkskolläraryörening, 1880. Grundparagrafen fick följande lydelse:

"Föreningens ändamål är att arbeta för den svenska folkskolans och folkbildningens höjande , och för förbättring av lärarnas ställning i allmänhet".

Under 1860-talet hade folkskolan blivit något av skötebarn för regeringen bl.a. som en följd av 1866 års regeringsform. Man insåg att ökad folkbildning var en nödvändighet och för att åstadkomma detta måste folkskolan utvecklas. Tyvärr kom en motreaktion på 1880-talet, just när Folkskolläraryöreningen bildades. En ny samhällsklass - arbetarklassen - hade börjat växa sig stark och medelklassen förskräcktes över den nya klassens åsikter i sociala och politiska frågor. Tiderna var dessutom ekonomiskt tryckta och fick till följd att det uppstod en motvilja mot att betala skatt som skulle gå till utgifter för folkskolan.

I och med att föreningen bildades togs ett viktigt steg, inte bara för lärarnas del, utan också till förmån för utbildningens höjande. Att folkskollärarkåren växte till en stark och målmedveten kår blev ett viktigt moment i folkskolehistorien.

Lärarnas organisationsutveckling har gått och ska gå hand i hand med utvecklingen av skolan. För att nå de mål man satt upp under tidernas lopp har ledningen för organisationerna spelat en viktig roll. Idéer måste kläckas, förslag presenteras och till sist sammanjämkas för att få genomslag både inom och utanför organisationen.

Folkskollärarkåren växte samman till en stark och målmedveten organisation under senare delen av 1800-talet. Detta gjorde att den tiden blev en mycket viktig del i Folkskolans historia.

Föreningens mål var att verka i olika projekt bl.a. det politiska, som innebar att man skulle engagera sig i politiken för att påverka utvecklingen av skolan. Genom det pedagogiska projektet skulle man utveckla undervisningen genom att arbeta för bättre läroböcker och hjälpmedel. Inom det sociala projektet skulle man arbeta för folkhälsa och renlighet.

Ledande namn från 1880 och framåt var Fridtjuv Berg, Jöns Franzén, Emil Hammarlund, och Alfred Dalin. De kvinnliga lärarna fick arbeta med de sociala frågorna.

Alfred Dalin var den ende som motionerade vid årsmötet 1902 om att föreningen skulle ägna större uppmärksamhet åt landsbygdens skolväsen. De flesta i ledningen arbetade i Stockholms skolväsen.

- Fridtjuv Berg blev riksdagsman för Liberalerna i två omgångar och ecklesiastikminister. Han författade redan på 1880-talet boken *Bottenskolans* som kan sägas ha varit en bestseller ända fram till Grundskolans införande 1962.
- 1902 tillsatte föreningen en skolkommitté för att utreda frågan om en ny läsebok för folkskolan. Resultatet blev Nils Holgerssons underbara resa, Svenskarna och deras hövdingar och *Från pol till pol*.
- 1905 inleddes ett projekt om skolplanscher. Man anlidade konstnärer som målade tavlor, vars motiv sedan trycktes och blev skolplanscher.
- Emil Hammarlund och hans fru Amanda startade ett bokförlag som gav ut tidningen *Jultomten* och *Sagabiblioteket* och *Svensk Lärartidning*.
- Anna Rylander blev ordförande för Sveriges Folkskolläraryrkesförbund 1906.
- Hulda Lundin verkade för barnens hälsofostran – t ex skolbad.
- Värner Rydén var ordförande i föreningen och politiker för socialdemokraterna omkring 1925. Han verkade aktivt för *Bottenskolans* och lyckades få fram ett beslut i riksdagen 1927.
- Ruben Wagnsson var ordförande i föreningen - riksdagsman och sedermera landshövding. Han stred för bättre lärarlöner och statusfrågor samt för pedagogikens utveckling bl.a. genom att få gehör för ett beslut om Skolradions införande.

Lönefrågorna var givetvis centrala i föreningens arbete. Manliga och kvinnliga folkskollärare hade olika löner, vilket gjorde att kvinnorna kämpade i likalönefrågan liksom naturligtvis också småskollärarinnorna.

- 1906 hette ecklesiastikministern Fridtjuv Berg. Han lämnade då ett förslag på lärarnas löner till riksdagen utan att kvinnorna föreslogs få likalön. Kvinnorna ville då ta saken i egna händer och bildade Sveriges Folkskolläraryrkesförbund.
- Småskollärarna bildade ett eget förbund 1918 av samma orsak.
- De manliga folkskollärarna var då de enda stora gruppen som inte hade ett eget förbund. De bildade detta 1920.

Alla var emellertid kvar som medlemmar i SAF, eftersom SAF även i fortsättningen förhandlade med regering och riksdag om löner och andra villkor.

- 1963 slog Sveriges Folkskolläraryrkesförbund och Sveriges Folkskolläraryrkesförbund sig samman till Sveriges Lärarförbund.
- 1967 blev också Småskolläraryrkesförbundet sammanslaget med Sveriges Lärarförbund.

Vad skulle man då göra med SAF? I statuten i SAF stod att om Föreningen upplöstes skulle tillgångarna placeras i en Stiftelse. Resultatet blev den nuvarande Stiftelsen Sveriges Allmänna Folkskolläraryrkesförbunds tillgångar. Stiftelsen administrerar numera ett antal mindre lärarstiftelser. Stiftelsen har egna stadgar och en styrelse som väljs av Lärarförbundets kongress.

Artikeln har skrivits för webbplatsen Lärarnas historia och publicerades i mars 2010. För källreferens ange: Författare, Artikelitel, www.lararnashistoria.se, 2010.